

Епископ Будимљанско-никшићки г. Јоаникије (Мићовић)

*Поздравно слово на отварању научној скупи
„Шћепан Поље и његове светиње кроз вјекове“*

Поштовани господине Предсједниче Општине Плужине господине Мијушко Бајагићу, поштовани Директоре Центра за културу господине Миленко Мићановићу, поштовани господине професоре Јоване Делићу, поштовани господине Станиша Бакрачу, поштовани господине Василије Блечићу,

Желим да Вам се свима заједно захвалим на организационом и финансијском покровитељству као и на свакој другој помоћи за припрему и одржавање овог научног скупа.

Са најдубљим поштовањем и благодарношћу поздрављам цијењене учеснике овог научног скупа. Хвала Вам што сте се одазвали нашем позиву и добро дошли!

Обнова манастира Заграђе је добар повод да се настави са изучавањем Шћепан Поља и његових светиња. Ово знаменито мјесто скренуло је на себе пажњу научника тек са археолошким ископавањима од 1972. године која је предузео покојни професор Војислав Ђурић, али од тада до данашњег дана није се ишло у даља истраживања. Са обновом монашког живота на Заграђу посвећеници духовног подвига, али и посвећеници науке треба да са њима својственим стрпљењем и упорношћу одгонетају и изучавају тајну духовних ризница не само владарских задужбина на Шћепан Пољу него и овог старог српског насеља у цјелини у којем је, нарочито у бурном XV вијеку, цвјетала православна духовност, српска писменост и култура, а осим наведеног и многи други видови друштвеног живота тог доба који су такође интересантни за научна истраживања.

Чињеница да су војвода Сандаљ Хранић и херцег Стефан Вукчић саградили, сваки за свој вјечни покој, двије задужбине, Сандаљ цркву Светог Стефана на Шћепан Пољу, а Стефан манастир на Заграђу, обавезује нас да овим светињама посветимо и сада посебну пажњу. Подробнијом анализом архитектонских рјешења ових цркава, остатака живописа и камене пластике, доћи ћемо до јасније слике вјерског и културног стања српског народа на подручју старе Херцеговине и њених господара из породице Косача. Драгоцјена је чињеница што су обојица саградили за себе гробницу у својим задужбинама, с тим што је војвода Сандаљ имао среће да се сахрани у својој Шћепаници, док херцег Стефан није починуо у својој задужбини на Заграђу. Као ктитори ових светиња Косаче су слиједиле добар примјер побожних владара – задужбинара из породице Немањића, укључујући и обичај да се сахрањују у својим задужбинама. Несумњиво је да су немањићка Милешева и тада угледна милешевска

епархија вршили пресудни утицај на Косаче – ктиторе поменутих светиња, иако су обојица били отворени и за утицај западних умјетничких струјања тог доба.

Претпостављамо да је Јелена, кћер светог кнеза Лазара, дубоко побожна и веома образована жена Сандаља Хранића позитивно утицала на свог мужа у погледу вјере и задужбинарства. Исто се може рећи да је велики духовни утицај вршио милешевски епископ Давид на Стефана Вукчића, пошто су били у дуготрајној пријатељској вези све до херцегове смрти. Сигурни смо да су и војвода Сандаљ и херцег Стефан, иако оптерећени судбоносним догађањима у посљедњим деценијама прије пада Босне под турску власт, озбиљно помишљали на свој посљедњи час и на оно што ће оставити свом потомству. Остављајући послије себе бројне задужбине, међу којима су ове на Шћепан Пољу као цркве њиховог вјечног починка посебно интересантне, оставили су своме народу завјештање да се у њима окупља и обједињује, да његује православну вјеру и да се молитвено сјећа својих славних предака. Тако се, уз повремена одступања, и догађало.

Божјим промишљањем обнова светиња на Шћепан Пољу и обнова памћења, чему ће овај научни скуп дати велики допринос, иде упоредо. Због тога имамо добро поуздање да ће оне изнова заживјети пуним животом у складу са далековидом намјеном и вјером њихових ктитора, а ради духовног изграђивања и културног просвјешћивања и овог и будућих покољења српског народа.

Свима Вама, поштовани учесници овог научног скупа, изражавамо најтоплију захвалност што сте се одазвали нашем позиву. Желимо Вам пријатан боравак у херцеговој Пиви и пуни успјех у раду.

Миленко Мићановић,
Директор Центра за културу, општина Плужине

Преосвећени Владико,
Даме и господо, уважени гости,

Задовољство ми је да вам пожелим добродошлицу у име скупштине општине Плужине, Центра за културу и своје лично.

Поносан сам због чињенице да се мало градова и бројно већих од нашег, могу похвалити са оваквим скупом и именима који су нас почаствовала својим присуством. Замисао локалне управе је да са својим сарадницима настави континуитет квалитетних научних и културних дешавања, који су свакако незаобилазан елемент побољшања укупних услова живљења. Грађани су то знали цијенити и потврдити на претходној оцјени нашег повјерења.

Умни људи који су на овим просторима напајали и око и душу говорили су да је: “Пива пут од љепоте природе ка љепоти духа“. Задовољан сам што ће научна ријеч још једном прокрстарити Пивом и бити памтитељ времена и људи.

Тема овог симпозијума: „Шћепан поље и његове светиње кроз вјекове“ свакако да је инспиративна и веома широка и да има такав значај, да сам увјерен, да ће резултати дводневног рада и научног надахнућа, оплеменили људску душу и бити дио културног и научног наслеђа, које ваља предати потомству да би зграда будућности стајала на чврстим и ваљаним темељима.

Подсјетимо се на прошлост, јер су дјела прошлости свима нама заједно остављена, али у подесној прилици њима се послужити и ријечима добро објаснити, то је посао вас, умних људи и оваквих сусретања.

Остаје обавеза да обичном узвишеном човјеку овог поднебља, окаљеном дугим, хладним зимама, суровим стаништем ријетке љепоте и тешким бременом историјске судбине, спознато на овом симпозијуму учинимо питким и за академске духове и за просјечно образоване.

Свјестан колико је сложен задатак „дух прохујалих времена приближити садашњем“, јер подразумијева симбиозу истраживачких методологија историје, историје умјетности, историје књижевности и религије, ми смо урадили све да вам као домаћини омогућимо што боље услове да нам све што сте замислили и презентујете, посебно желим да се у Пиви угодно осјећате и понесете лијепу успомену о боравку код нас.

Сигуран да ће и ову манифестацију обиљежити ријеч добре намјере за заједничку добробит и спреман да и убудуће будем учесник овако лијепих дешавања, која су нам нарочито у овом времену пријекно потребна, још једном вас поздрављам и желим успјешан рад.

Јован Делић

*Проучимо и заштитимо јединствени и величанствени
свој духа и природе*

*Поздравна ријеч у име Научног одбора на симпозијуму
„Шћепан Поље и његове светиње кроз вјекове“*

Ваше Преосвештенство. Поштовано Председништво. Цијењени учесници симпозијума. Даме и господо. Драги моји Пивљани.

Није било предвиђено да вам се ја данас обраћам, већ је то била часна и драга обавеза председника Научног одбора овога симпозијума, господина др Славенка Терзића. Наш председник, међутим, има иза себе један тек завршен међународни симпозијум у Москви: веома је уморан и не може се похвалити својим здрављем, па је био принуђен да остане у Београду. Он упућује најсрдачније поздраве организаторима, владици Јоаникију лично, свим учесницима и слушаоцима скупа, с најљепшим жељама за успјешан рад и за зборник радова који би требало да буде резултат ове наше духовне гозбице. Допринос господина др Славенка Терзића научној организацији овога скупа немјерљив је, и ја му у своје и у ваше име захваљујем. Рекао ми је да има жарку жељу да коначно дође и види ту историјску раскрсницу – Шћепан Поље и да ће настојати да приложи свој рад за наш будући зборник.

Дозволите ми да вас и ја, у име Научног одбора, али и као рођени Пивљанин, пријатељски поздравим, да вам пожелим угодан боравак у Пиви, успјешан рад и зборник радова, с надом да ће вам се јавити жеља да поново дођете у Пиву и наставите започете послове.

Сви сте нам добродошли.

Рад у Научном одбору био је напоран и не увијек пријатан, али је био послушање владици Јоаникију и израз жеље да се *отвори један* велики комплекс тема из наше средњовјековне историје и културе, везаних за ово чудесно, вјероватно најчудесније у Европи, међуречје Комарнице, Пиве, Таре, Дрине и Сутјеске; да се скрене пажња домаћој, али и иностраној, не само научној јавности на овај риједак спој драматике природе и пејзажа, историје и културе: да се укаже на оно што је овдје непроучено и незаштитено, а вапије да му се окренемо. Научни одбор је радио без свога сједишта и канцеларије, без секретарице и телефона, без адресе и новца, у нестабилном и несрећном времену. Зато је подвиг што смо се окупили. А било је неопходно да се окупимо, односно да се почнемо окупљати управо око овог тематског комплекса.

Знамо да су нам данас овдје дошли пријатељи, међу њима и неки већ стари Пивљани, као што су госпођа Аника Сковран, чије су заслуге огромне у пресељењу Успенског манастира и његових фресака, али и у каснијем представљању тих

фресака свијету. Госпођа Сковран је тада у Пиви изгубила свог супруга, Душана Сковрана, на кога смо, као и на великог и неуморног конзерватора, иконописца и сликара Душка Нонина, мислили јутрос спомињући их у литургијским молитвама. Радујемо се што госпођа Сковран може данас да најави своју монографију о Успенском манастиру у Пиви.

Посебну радост нам је причинио, и својим доласком учинио част, господин професор др Пол Филипо, професор историје умјетности у Бриселу, члан Белгијске академије наука, а у вријеме преноса Пивског манастира, повјереник и експерт УНЕСКО-а, директор ICCROM-а – Међународног института за изучавање споменика културе у Риму – и члан предсједништва комисије за измјештање манастира Пива. Његово присуство је од вишеструког симболичког и фактичког значаја. Оно, прво, нашем научном скупу даје међународни карактер: друго, свједочи о значају пивског споменичког културног комплекса у међународним размјерама; треће, господин Филипо је оличење оне стварне и могућне праве креативне сарадње са међународном заједницом, која нам је била предрагоцјена и неопходна при сеоби Пивског манастира; четврто, и можда најважније, ми се надамо да ће господин др Пол Филипо бити наш најбољи заступник и тумач наших жеља пред УНЕСКО-м да споменичком комплексу Пиве, а прије свега Успенском манастиру у Пиви, прибавимо међународну заштиту. Аргументата за то је безброј: Пивски манастир је јединствен у свијету по подвигу преношења, посебно преношења и очувања фресака, вјероватно најзначајнијих што су нам дали XVI и XVII стољеће. Али, Пивски манастир је тежак болесник, поредив с пацијентом на чијем срцу је извршено мноштво захвата. Он на свом срцу има онолико бајпаса колико је у њему уграђено фасадног камена, колико је резова на његовим фрескама. Бригу о чувању таквог једног осјетљивог, тешког, а предрагоцјеног и нама неопходног болесника не могу носити ни владика, ни игуман, нити братство, већ се он може сачувати само уз безрезервну подршку државе, цјелокупног српског народа, а најлакше, највише и најсигурније – уз помоћ и заштиту УНЕСКО-а. Историјски, то је била грађевина од огромнога значаја за српски народ, али и за турско царство: то је била друга, резервна патријаршија, у случају да Пећка патријаршија пострада. Симболички, то је споменик са највише екуменског у себи; он је јединствен по томе што у својој ктиторској композицији чува успомену на врхунско покровитељство великог турског везира, али и једног од најзначајнијих Срба – Мехмед-пашу Соколовића, који је умрио не само да сачува већ и да на највиши ниво подигне сарадњу са својим најближим рођацима, хришћанима православцима, највишим достојанственицима Српске православне цркве, митрополитима и патријарсима. Ако томе додамо да су црква Светог Јована Крститеља на Заграђу изнад Шћепан Поља и црква Светог Стефана – славна Шћепаница – на Шћепан Пољу биле дворске цркве, да је Соко град био престо-ни град државе у распадању и нестајању пред турском најездом, онда је природно да међународна заједница, односно УНЕСКО, покаже своју заштитничку руку. Није природно да су данас заштићенији свако дрво, свака биљчица, свака птица у

гори и свака звијер у Националном парку Дурмитор од споменичког комплекса у Пиви, додајмо – светог и васкрслог комплекса. Јер, манастир на Заграђу је четири стољећа био без крова, само са куполом од сиге заштићен, у турско доба још је служио за затварање коња, а јутрос смо се у њему на литургији молили: Шћепаница је била засута и прекривена земљом, док је почетком осме деценије XX вијека није откопала екипа покојног професора др Војислава Ј. Ђурића: Успенски манастир је пренесен пред потопом. Зато Вас, господине Филипо, од свег срца молимо да нам помогнете у прибављању међународне заштите УНЕСКО-а.

Велику захвалност дугујемо свима који сте дошли: др Марко Поповић је прекинуо свој одмор у Ровињу да би данас био у Плужинама; госпођа др Гордана била је својеврсни координатор и добри дух овога тима; госпођа Зорица Ивковић долази да нас подсети на рад у екипи др Војислава Ђурића – човјека коме Пива дугује неизмјерно пуно – и на откопавању цркве у Шћепан Пољу, а била је суочена с низом практичних потешкоћа; др Милош Луковић није жалио труда ни времена да дође раније и да својим стопама провјери средњовјековне путеве кроз ове области; др Марица Маловић-Ђукић припремила је Пивљанима – својој ујчевини – један дробњачки дар; др Миодраг Марковић је с радосћу дошао у завичај своје баке; др Драган Војводић је омрцао на факултету да би се припремио за овај долазак; др Јелица Стојановић је у порти манастира Подмалинско прихватила своју тему као послушање; академику Војиславу Максимовићу Пива је – не само овога пута – била преча и ближа од његове куће, од Гацка и Билеће, гдје је требало да прими специјалну Споменицу за десетогодишњицу Ђоровићевих сусрета; Радојица Бошковић се и овога пута одазвао Пиви да укаже на одјек традиције у савременој прози. Пивљане не треба спомињати: они су дужни да себе узидијају у своју Пиву. Ту спремност је Коста Радовић одавно показао: надајмо се да ће га слиједити и Мироје Вуковић.

Преносим вам поздраве и најљепше жеље оца др Давида Перовића. Он је најавио могућност свога изостанка због деликатних обавеза у Патријаршији, посебно према Његовој Светости патријарху Павлу.

Преносим вам извињење и поздрав Милице Радовић-Тешић, која је припремила свој реферат, али је данас у Приједору, гдје њен муж, Милосав Тешић, прима високо пјесничко признање.

Свима велики поздрав и захвалност. Надам се да овим научним скупом отварамо низ наших будућих окупљања у Пиви и њеном споменичком комплексу. Проучимо, сачувајмо и заштитимо овај величанствени и јединствени спој духа и природе, културе, светости и историје поред којег се налазимо.

Срећно, и весело, и на многаја љета!